

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

KA2 STRATEGIC PARTNERSHIP PROJECT *n°2019-1-LT01-KA201-060726*

Citizen in 31 hours

Pilsonis 31 stundā

DARBS

Mācību resursi

Izdevums *Pilsonis 31 stundā* ir metodisks līdzeklis ekonomikas, pilsoniskās izglītības un ētikas mācību satura apguvei starpdisciplinārā pieejā, kas izstrādāti Erasmus+ KA2 projekta *Citizen in 31 hours* ietvaros. Projekta materiāli sastāv no 10 tematiem: nevienlīdzība, nabadzība, migrācija, piesārņojums, patērētājsabiedrība, sociālie tīkli, mākslīgais intelekts, viltus ziņas, darbs, veselība. Katrā tematā ir trīs nodarbības. Katrā nodarbībā tiek aplūkota konkrēta apakštēma, kas atspoguļo personīgo vai kopienas, vai globālo perspektīvu. Katra no šīm perspektīvām ietver ekonomiskos, pilsoniskos un ētiskos aspektus.

1. NODARBĪBA

Temats: Darbs

Problēma: Kā dzīvot kā Bils Geitss?

EKONOMIKA: personīgais budžets, taupīšana un uzkrāšana, ieguldīšana, bizness

ĒTIKA: iestādes

PILSONĪBA: brīvais tirgus

2. NODARBĪBA

Temats: Darbs

Problēma: Kas ir labāk, vai 300 eiro pabalsts vai 300 eiro alga?

EKONOMIKA: darbs, alga

ĒTIKA: sevis nozīmēšana profesionālajā darbībā

PILSONĪBA: mācīšanās mācīties nozīme, darba attiecības

3. NODARBĪBA

Temats: Darbs

Problēma: Vai roboti aizstās cilvēkus?

EKONOMIKA: darba dalīšana, produktivitāte, tehnoloģijas, inovācijas, cilvēkkapitāls

ĒTIKA: attiecības starp cilvēku un tehnoloģiju

PILSONĪBA: sociālā un ekonomiskā labklājība

Redaktors: Ineta Helmane, Agita Klempere-Sipjagina

1. NODARBĪBA

Temats: Darbs

Problēma: Kā iespējams dzīvot kā Bilam Geitsam?

EKONOMIKA: personīgais budžets, taupīšana un uzkrāšana, ieguldīšana, bizness

ĒTIKA: iestādes

PILSONĪBA: brīvais tirgus

Pamatprincipi un to definīcija.

Personīgais budžets. Personas ienākumu un izdevumu plāns noteiktā laika periodā.

Uzkrājumi. Centieni samazināt izmaksas.

Uzkrāšana. Naudas apjoma palielināšana.

Ieguldīšana. Pieejamo aktīvu izmantošana nākotnes finanšu ieguvumiem.

Uzņēmējdarbība. Juridiskas personas vai fiziskas personas patstāvīga un sistemātiska darbība, kuru tā, uzņemoties risku, veic preču ražošanas vai pakalpojumu jomā un kuras mērķis ir peļņa. Cilvēka īpašību kopums, kas ļauj realizēt savas idejas un spējas tā, lai tās atbilstu citu cilvēku vajadzībām.

Iestāde. Institūcija vai tās struktūrvienība, kurai ir noteiktas funkcijas, kompetence, personāls un attiecīgie resursi.

Brīvais tirgus. Neregulētas apmaiņas sistēma, kuras pamatā ir dalībnieku savstarpēja vienošanās.

Ievads.

Apspriediet:

- Kādā veidā jūs varat nopelnīt visvairāk? Kura metode ir visuzticamākā? Kāpēc?
- Ko, jūsu prāt, jums vajadzētu darīt tagad, lai nākotnē kļūtu par miljonāru?
- Vai jūs patiešām vēlētos dzīvot kā Bills Geitss?

Uzdevumi

1

Fotoattēlos redzami daži no bagātākajiem cilvēkiem pasaulē, skolēniem jāatrod informāciju par tiem un jāatbild uz jautājumiem.

Kas ir šis cilvēks? Bills Geitss (Bill Gates)

Cik viņam gadu? 66

No kurienes viņš nāk? ASV

Kā viņš kļuva bagāts? Viņš nodibināja uzņēmumu Microsoft, kas ražo programmatūru

Ko viņš dara tagad? Konsultē pašreizējo Microsoft tehnoloģiju izstrādātājus. Nodarbojas ar labdarību.

Kas ir šis cilvēks? Hoakins Guzmans Loera (Joaquin Guzman Loera “El Chapo”)

Cik viņam gadu? 64 vai 66

No kurienes viņš nāk? Meksika

Kā viņš kļuva bagāts? No noziedzīgām darbībām, narkotiku tirdzniecības

Ko viņš dara tagad? Izcieš sodu cietumā

Kas ir šis cilvēks? Vorens Bufets (Warren Buffett)

Cik viņam gadu? 91

No kurienes viņš nāk? ASV

Kā viņš kļuva bagāts? No ieguldījumiem

Ko viņš dara tagad? Viņš ir Berkshire Hathaway izpilddirektors un galvenais akcionārs. Nodarbojas ar labdarību.

Kas ir šis cilvēks? Marks Cukerbergs (Mark Zuckerberg)

Cik viņam gadu? 37

No kurienes viņš nāk? ASV

Kā viņš kļuva bagāts? Izveidoja Facebook

Ko viņš dara tagad? Facebook vadītājs, akcionārs. Nodarbojas ar labdarību

Kas ir šis cilvēks? Muhameds Husseins Ali Al-Amoudi (Mohammed Hussein Ali Al-Almoudi)

Cik viņam gadu? 74

No kurienes viņš nāk? Etiopija

Kā viņš kļuva bagāts? Naftas bizness, celtniecība, lauksaimniecība utt.

Ko viņš dara tagad? Viņam pieder uzņēmumi naftas, celtniecības, lauksaimniecības, viesnīcu, veselības, zelta ieguves un citās jomās.

Kas ir šis cilvēks? Vaniša Mitāla Batia (Vanisha Mittal Bhatia)

Cik viņai gadu? 41

No kurienes viņa nāk? viņa ir indiāniete

Kā viņa kļuva bagāta? Viņas tēvs, kurš ir tērauda magnāts, nodeva īpašumā kompāniju

Ko viņa dara tagad? Viņa ir viņas tēvam piederošās LNM Holdings vadītāja.

Kas ir šis cilvēks? Krištianu Ronaldu (Cristiano Ronaldo)

Cik viņam gadu? 36

No kurienes viņš nāk? Portugāles

Kā viņš kļuva bagāts? Futbols

Ko viņš dara tagad? Viņš spēlē futbola komandā, nodarbojas ar labdarību, reklāmu, viņam pieder modes līnija un viesnīcu ķēde.

PAPILDU JAUTĀJUMI

1. Kā atšķiras uzskaitīto cilvēku bagātību veidi? Sniedziet piemēru no ikdienas dzīves katram ienākumu veidam.

Darbības, no kurām cilvēki gūst savus ienākumus, ir atšķirīgas. Darbības raksturo dažādi riski, atšķirīgi ienākumu apjomi.

Bils Geitss, Marks Cukerbergs, Muhameds Huseins Ali Al-Amoudi - uzsāka biznesu, dibināja uzņēmumus un uzkrāja nopelnīto naudu. Viņi noskaidroja, kas cilvēkiem vajadzīgs, kādas viņu vajadzības vēl nav apmierinātas, atrada veidu, kā darīt labāk, lētāk nekā konkurenti, atrada nepieciešamos resursus, izveidoja komandu, izveidoja biznesa plānu, noformēja un izveidoja uzņēmumu.

Vorens Bufets nopelnīja, ieguldot. Piemēram, ieguldot naudu uzņēmumā, kas rada mobilās lietotnes, tā obligācijās, līdz ar to šis uzņēmums varēja paplašināt savu darbību ar saņemto naudu, pārdot vairāk lietotņu un nopelnīt, tādējādi padarot bagātāku arī ieguldītāju.

Hoakins Guzmans Loera kļuva bagāts, iesaistoties nelikumīgās darbībās, izdarot noziegumus. Tas ir riskantākais veids, kā kļūt bagātam. Piemēram, jūs varat nelegāli izveidot un pārdot mobilās lietotnes, izvairīties no nodokļu maksāšanas vai izveidot tās noziedzniekiem, nopelnot vairāk naudas, taču tā riskējat saņemt sodu un zaudēt pat vairāk nekā nopelnījāt.

Vanisha Mittal mantoja īpašumu no Bhatia no sava tēva. Tas ir vienkāršākais veids, kā kļūt bagātam, jo jums nav jāpieliek personīgas pūles, lai riskētu ar savu bagātību.

Krištianu Ronaldu nopelnīja, spēlējot futbolu, būdams labākais futbolists pasaulē.

2. Kas vieno visus bagātības iegūšanas veidus?

Bagātību rada tikai darbs. Lai uzņēmums gūtu panākumus - tam ir jāstrādā, kaut kas jāinvestē - tas ir jānopelna, pirms būt veiksmīgam sportistam - jātrenējas, arī mantojums jānopelna iepriekš, pat nolaupītās mantas bija jāiegūst no kāda. Noziedzniekiem arī jāpieliek pūles, lai sagrābtu īpašumu - tas arī ir darbs, tikai nelikumīgs un nepareizs.

3. Cik ilgs laiks nepieciešams, lai kļūtu par miljonāru? Kā tas ir saistīts ar darbības jomu?

Bieži šķiet, ka, lai kļūtu par miljonāru, nepieciešams ļoti ilgs laiks, bet patiesībā svarīgi ir nevis biznesā pavadītie gadi, bet gan sākotnējā ideja, kurai vajadzīgi cilvēki un sirsnīgs darbs. Piemēram, Vorenam Bufetam vajadzēja 11 gadus, lai kļūtu par miljonāru. Markam Cukerbergam tas ilga tikai 4 gadus, savukārt Džons Rokfellers nopelnīja miljonu 25 gadu laikā.

4. Vai es varu kļūt par miljonāru jebkurā valstī? Kādi apstākļi ir svarīgi?

Privātīpašuma aizsardzība - lai sāktu veidot bagātību, jums jābūt pārliecinātam, ka nopelnītā nauda un ražošanas līdzekļi piederēs jums.

Brīvība sākt un vadīt biznesu - jo vieglāk ir sākt un vadīt biznesu, jo mazāk valstī ir regulējumu, jo īsāki ir birokrātiskie procesi, jo lielāka varbūtība, ka tajā attīstīsies un darbosies veiksmīgi uzņēmumi.

Nodokļu vide - mazi un stabili, relatīvi nemainīgi nodokļi (tie netiek mainīti pārāk bieži un ir paredzami) - ir liela priekšrocība.

Svarīga ir arī sabiedrības attieksme pret biznesu neatkarīgi no tā, vai valstī valda biznesa kultūra, pozitīva attieksme pret uzņēmēju kā radītāju vai negatīva, uzskata, ka uzņēmēji gūst peļņu tikai uz citu rēķina, paši neko labu nedarot.

Bieži tiek uzskatīts, ka ir svarīgi, lai valstī būtu dabas resursi, taču tas negarantē, ka cilvēki šajā valstī dzīvos labi. Tas ir novecojis jēdziens. Agrāk dabas resursi bija galvenais ekonomikas

dzinēj spēks, tāpēc mēs runājam par bagātām vai nabadzīgām valstīm. Mūsdienās lielākā daļa cilvēku maksā par cilvēka prāta produktiem - jauninājumiem, izgudrojumu pielietojumiem, produktiem, kas atvieglo cilvēku dzīvi, un sintētiskajiem aizstājējiem, kas radīti lielākajai daļai dabas resursu. Mūsdienu ekonomikā dabas resursu ieguve atrodas zemākajā pievienotās vērtības radīšanas pakāpē. Ir valstis, kurās ir daudz dabas resursu, bet, tiek ierobežota rīcības brīvība, privātā biznesa iniciatīva tiek kavēta, jo pārsvarā šajās valstīs bieži ir korumpēti uzņēmumi, īpašuma aizsardzības nav - līdz ar to dabas resursi kļūst bezjēdzīgi, jo cilvēkiem nav iespēju strādāt, iegūstot peļņu sev.

5. Kāpēc bagāti cilvēki nodarbojas ar labdarību? Ja jūs būtu miljonārs, cik procentu no jūsu ienākumiem novirzītu labdarībai un kāpēc?

Daudzi cilvēki mēdz dalīties, just līdzīgi citiem, viņi vēlas arī dot ieguldījumu jomās, kas viņiem šķiet izšķirošas, piemēram, nabadzības mazināšana, izglītība, tehnoloģiju attīstība utt. 2010.gadā Bafets, Geitss un Cukerbergs parakstīja līgumu, kurā paziņoja, ka vismaz puse viņu bagātības tiks ziedoti labdarībai, aicinot citus bagātus cilvēkus sekot šim piemēram.

6. Vai miljonāri varētu būt skolēna autoritāte un kāpēc?

Divas pieejas: jā, jo šie cilvēki mudina skolēnus iet uz priekšu, smagi strādāt, redzēt, ka ir iespējams sasniegt sapņus. Nē, jo šie cilvēki nav nekas īpašs, viņiem vienkārši ir paveicies, un autoritātēm vispār vajadzētu būt garīgām.

2

Attaisnojiet vai kļiedējiet mītu.

Taisnība. Budžeta plānošana ir ļoti svarīga, taču tā nav galvenā uzņēmēja funkcija. Uzņēmēji rada idejas un rūpējas par to īstenošanu, un finanšu vadību uztic finanšu profesionāļiem, kuri rūpējas par nopelnīto naudu. Bagātība nenozīmē, ka jūs nekad nepiedzīvosiet finansiālas neveiksmes - daudzi bagāti cilvēki ir bankrotējuši. Tas noticis ar Voltu Disneju, Henriju Fordu, Donaldu Trampu un citiem.

Mīts, kas balstīts uz pārliecību, ka biznesā vissvarīgākais nav smags darbs, bet gan labvēlīgi apstākļi. Tikai daži uzņēmumi rodas nejauši, un šādi panākumi bieži ir īslaicīgi. Visi lielie uzņēmumi ir smaga darba, pacietības, ticības un oriģinālu ideju, nevis nejaušu panākumu rezultāts. Svarīgi ir labvēlīgi apstākļi, taču jābūt iepriekš sagatavotam, lai varētu tos izmantot, dažreiz uzņēmēji paši rada pareizos apstākļus, tos paredz. Pētījumi rāda, ka bagāti cilvēki strādā vairāk nekā tie, kas nav bagāti. Turīgi cilvēki mazāk izmanto atvaļinājumu, neskaita virsstundas, un viņiem bieži ir vairāki ienākumu avoti, līdz ar to arī vairāk pienākumu.

Mīts. Kļūt bagātam nav iespējams bez citu - darbinieku, partneru, pircēju - palīdzības. Lai izveidotu produktu, uzņēmējam jārada darbavietas. Lai gūtu peļņu, pircējiem ir nepieciešams produkts. Pētījumi rāda, ka lielākā daļa turīgo cilvēku 5-10 procentus no ienākumiem ziedo labdarībai. Daudzi bagāti cilvēki ir izveidojuši atbalsta fondus. Piemēram, Bills Geitss ir piešķīris vairāk nekā 23 miljardu dolāru atbalstu. Vorens Bufets - aptuveni 19 miljardi, Džordžs Soross - 7 miljardi.

Katrs skolēns paņem viedokļa kartiņu, kas novietotas uz galda - kāda cilvēka citātu, kas saistīts ar uzņēmējdarbību, personīgajām finansēm, biznesa ētiku, ieguldījumiem. Analizē kā norādīts tabulā, dalās ar klasi.

Citāts	Piemēram, 1. “Biznesā svarīga ir ideja un spēja to realizēt pirms citiem. Nav jādodas tur, kur kāds jau strādā, jo tad viss, kas būs jādara, būs jāgrūstās, jācer uz citu neveiksmi un neizdošanos. Ja vēlaties kļūt par uzvarētāju, jums ir jābūt idejai, kuru neviens vēl nav aptvēris.”
Formulē citāta galveno ideju kā padomu labākajam draugam, kurš vēlas sākt uzņēmējdarbību	Ja Tev ir oriģināla ideja, tad dari to pirms pārējie par to iedomājas.
Vai Tu sniegtu šo padomu draugam, kura galvenais mērķis ir iekļūt desmit labāko miljonāru skaitā valstī? Kāpēc?	Jā, jo, lai kļūtu par miljonāru, ir jābūt izņēmuma gadījumam, jābūt jaunai idejai un jāspēj to īstenot nekavējoties. Būšana oriģinālam un ātram, ilgtermiņā neaizsargā no konkurences, bet palīdz nostiprināties tirgū. Vēl svarīgāk ir tas, vai oriģinālās idejas ir nepieciešamas citiem cilvēkiem, jo neatkarīgi no tā, cik oriģināls un ātrs esat, ja patērētājam nav vajadzības pēc tā, tad nav iespējams kļūt par veiksmīgu uzņēmēju.
Vai Tu sniegtu šo padomu draugam, kurš vēlas pamest algotu darbu automazgātavā un atvērt savu automazgātavu? Kāpēc?	Šis padoms, iespējams, nav visatbilstošākais šādai personai. Tās priekšrocība būs zināšanas par šīs aktivitātes specifiku un vēlme strādāt sev, lai gan pati ideja nebūs ļoti oriģināla.
Vai Tu sniegtu šo padomu draugam, kurš vēlas būt uzņēmējs, bet kuram nav biznesa idejas un sākotnējo ieguldījumu? Kāpēc?	Ja personai vēl nav biznesa idejas, padoms, ka tai jābūt oriģinālai, maz palīdzēs. Jums vajadzētu ieteikt, kādas darbības var veikt, kādas lietas izvērtēt, lai nonāktu pie idejas. Sākotnējā kapitāla trūkums ir svarīgāks faktors, kas šādā gadījumā jāņem vērā. Tas nav nepārvarams šķērslis, bet svarīgs ierobežojums, domājot par to, kādu biznesu darīt. Piemēram, bez ieguldījumiem (telpas, aprīkojums, izstrādājumi) jūs nevarēsiet atvērt kafejnīcu, taču, izmantojot prasmes un dažus rīkus, ir iespējams, piemēram, labot velosipēdus vai izveidot animētus videoklipus.
Vai Tu sniegtu šo padomu draugam, kurš plāno ieguldīt kriptovalūtā? Kāpēc?	Nē, šī ideja viņam nepalīdzēs. Ieguldījumi kriptovalūtā nav oriģināli, taču tas nenozīmē, ka tas nav dzīvotspējīgi.
Vai Tu sniegtu šo padomu draugam, kurš plāno ātri kļūt bagāts, nepārkāpjot likumu, bet nedaudz krāpjot biznesa partnerus un klientus? Kāpēc?	Viņam atbilstošāks padoms būtu novērtēt reputācijas nozīmi un izredzes ilgtermiņā. Padomāt par ētikas principiem, sadarbības normām, ko viņš varētu sagaidīt no citiem.

Vai Tu sniegtu šo padomu draugam, kura bizness nesen ir bankrotējis un viņš apsver, kā rīkoties? Kāpēc?	Jā, jo varbūt drauga bizness bankrotējis pārāk lielas konkurences dēļ, varbūt patērētāja vajadzības jau apmierinājuši citi uzņēmēji, varbūt draugam bijis nepieciešams pārāk ilgs laiks, lai sagatavotos un ideju īstenotu, tāpēc konkurenti pārņēmuši gan ideju, gan klientus, bet varbūt ideja bija tik oriģināla, ka to nesaprata ne draugi, ne klienti.
Vai Marks Cukerbergs izmantoja/ neizmantoja šo padomu pirms Facebook dibināšanas?	Iespējams, ka nē, jo tiešsaistes saziņas platformas nebija jauna lieta, taču Facebook tomēr izdevās kļūt par populārāko sociālo tīklu pasaulē.
Meklējiet informāciju un sīkāk iepazīstiniet ar citāta autoru	Uzņēmējs Arvydas Avulis ir būvniecības uzņēmuma Hanner vadītājs. Uzņēmums izstrādā dzīvojamus un komerciālos projektus Lietuvā un citās valstīs. A. Avulis biznesā ir kopš 1991. gada. Viņš ir viens no bagātākajiem cilvēkiem Lietuvā.

1. “Neviens cilvēks nevar kļūt bagāts, ja atdod bagātību citiem.” Biznesa magnāts, filantrops Endrjū Karnegijs
2. “Dažreiz labākie ieguldījumi ir tie, kurus neveicat.” ASV prezidents, uzņēmējs Donalds Tramps
3. “Protams, ne visi var būt uzņēmēji vai darba devēji, taču tas ir izvēles jautājums: ja vēlaties nopelnīt vairāk, jūs strādājat septiņas dienas nedēļā, nevis piecas. Aizmirstiet brīvdienas. Es vairs neatceros, kad biju atvaļinājumā. Ja es ceļoju, tad tikai darba dēļ.” Uzņēmējs Bens Gudels
4. “Krāj, kad alga ir maza, jo nav iespējams ietaupīt, kad kļūsti bagāts”. Komiķis, aktieris Džeks Benijs
5. “Būt par uzņēmēju nav tikai uzņēmējdarbības uzsākšana. Būt par uzņēmēju ir veids, kā skatīties uz pasauli: redzēt iespējas, kur citi redz šķēršļus, drosmīgi virzīties uz priekšu, kad citi vēlas paslēpties.” Uzņēmējs, politiķis, filantrops Maikls Blumbergs
6. “Es smagam darbam izvēlos slinkus cilvēkus, jo slinki cilvēki atrod veidus, kā viegli paveikt smagu darbu.” Biznesa magnāts, investors, filantrops Bills Geitss
7. “Ja jūs pārkat akcijas, pajautājiat sev, vai jūs pirktu visu uzņēmumu?” Uzņēmējs, investors Renē Rivkins
8. “Lielākais risks ir neriskēt. Pasaulē, kur viss mainās ļoti ātri, vienīgā neveiksmes stratēģija ir neriskēt.” Facebook dibinātājs Marks Cukerbergs
9. “Jums jāaizstāv sava ideja, problēma vai netaisnība, kuru vēlaties atrisināt. Ja jūs sākumā nejūtat kaislību, tad var neizdoties realizēt savu ideju pilnībā.” Biznesa magnāts, novators Stīvs Džobs
10. “Es vienmēr zināju, ka kļūšu bagāts. Es ne mirkli nešaubījos.” Biznesa magnāts, investors, filantrops Bills Geits
11. “Apņemšanās ir daļa no biznesa ētikas. Mans vārds nozīmē garantiju.” Uzņēmējs, rakstnieks Isadore Šarps
12. “Volstrīta ir vienīgā vieta, kur cilvēki ierodas ar Rolls Royce automašīnām, lai saņemtu padomu no tiem, kas brauc ar metro.” Biznesa magnāts, investors, filantrops Vorens Bufets
13. “Veiksmīgam budžetam ir tikai viens noteikums: nepārsniedz savu budžetu.” Leslija Teina, biznesa konsultante
14. "Katrs cents un katrs mirklis vienmēr ir ieguldījums." Finanšu padomniece Natālija Pace

15. "Par bagātu padara nevis alga, bet gan veids, kā tērējat naudu." Čārlzs A. Jaffe, biznesa konsultants
16. "Nav uzņēmējdarbības ētika, ir tikai ētika." Maikls Džozefons, jurists, ētikas skolotājs
17. "Viena no vissvarīgākajām īpašībām ir spēja izjust lielas atbildības sajūtu. Jo atbildība ir tā, kas daudziem cilvēkiem liek justies slikti. Es subjektīvi norādu, ka katrs desmitais var saukt sevi par atbildīgu. Pārējie visādi izvairās no jebkādas atbildības." Ilja Laurs, mobilo aplikāciju uzņēmuma dibinātājs un izpilddirektors

4

Veiciet klātienēs (papīra formā) vai tiešsaistes aptauju par skolēnu attieksmi pret uzņēmējiem klasē (izmantojot bezmaksas interaktīvās aptaujas rīku <https://docs.google.com/forms/>; <http://iqpolls.com/> vai <https://kahoot.it/>) Novērtējiet un salīdziniet iegūtos rezultātus ar aptauju datiem, kas veiktas Latvijā laika posmā no 2015. līdz 2018. gadam

Apspriediet:

-Kāpēc, jūsuprāt, business / valdība veicina izaugsmi? Kā viņi to dara?

Uzņēmēji uzņemas iniciatīvu un apmierina cilvēku vajadzības, radot preces un pakalpojumus. Lai tos izveidotu, uzņēmēji izmanto resursus un pieņem darbā cilvēkus, kuri saņem algu par savu darbu un var nopirkt vajadzīgās preces un pakalpojumus. Saņemtie ienākumi ļauj uzņēmumiem paplašināties, ražot vairāk, nodarbināt vairāk cilvēku, paaugstināt algas un ieviest jauninājumus.

Vajadzības tiek apmierinātas, resursi tiek izmantoti efektīvi, ikviena cilvēka iztika pieaug, un tas nozīmē ekonomisko izaugsmi, kuru parasti aprēķina, pamatojoties uz IKP.

Valdība nerada ekonomisko labklājību, tā tikai rada labākus vai sliktākus apstākļus uzņēmējdarbībai. Biznesa vide ir atkarīga no valdības - vai viņiem būs izdevīgi nodarboties ar uzņēmējdarbību valstī, kādi būs nodokļi, darba attiecību regulēšana utt.

-Kāpēc darba vietu radīšana tiešām nav galvenā uzņēmēja funkcija?

Uzņēmēja funkcija ir radīt produktu. Tās mērķis ir peļņa. Lai izveidotu produktu un gūtu peļņu, lai to izdarītu ir jāpieņem darbā cilvēki. Tātad darba vietu radīšana ir līdzeklis, nevis mērķis.

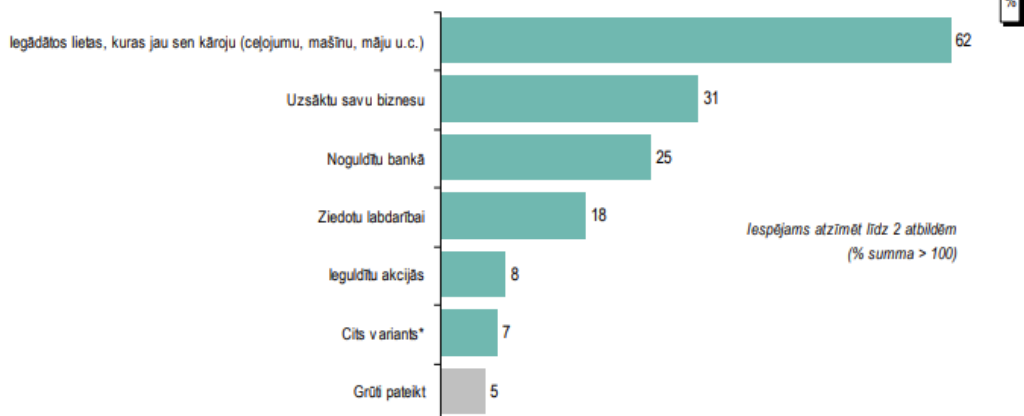
-Kādi uzņēmēji un kāpēc ir ieguvuši cieņu un reputāciju?

Mudiniet skolēnus atcerēties pazīstamus Latvijas un ārvalstu uzņēmējus. Apspriediet, kurās jomās viņi strādā, kas skolēnus pārsteidz - uzņēmēja personība vai biznesa sasniegumi. Norādiet, lai neaizmirst arī uzņēmējus, kas atrodas skolēniem blakus - varbūt tas ir skolēnu iecienītas kafējnīcas īpašnieks vai māsīca, kura modelē, izgatavo un pārdod drēbes.

„DNB Latvijas barometrs” Nr.83, 2015. gada augusta aptaujas dati

Rīcība gadījumā, ja tiktu pie lielas naudas summas

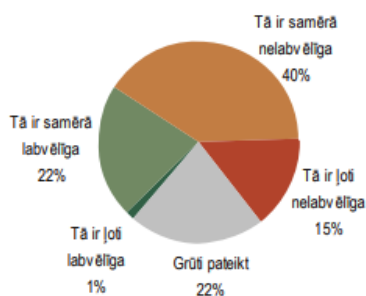
Ko Jūs darītu, ja tiktu pie lielas naudas summas? Izvēlēties divas galvenās atbildes!

2015.gada 14.augusts - 27.augusts, N=1004 Latvijas iedzīvotāji

Uzņēmējdarbības vides vērtējums

Kā Jūs patlaban vērtējat uzņēmējdarbības vidi Latvijā?

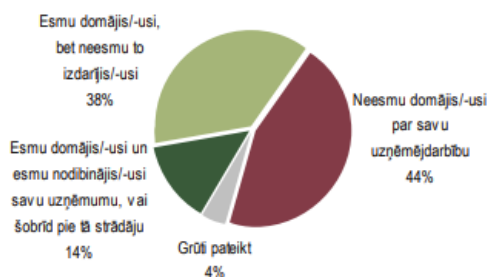

Lūgti novērtēt uzņēmējdarbības vidi Latvijā, par „ļoti labvēlīgu” to uzskatīja tikai 1%, vēl 22% atbildēja, ka tā ir „samērā labvēlīga”. Kritiski uzņēmējdarbības vidi Latvijā vērtēja 55%, tajā skaitā 15% respondentu norādīja, ka tā ir „ļoti nelabvēlīga”. Jāpiebilst, ka salīdzinoši lielai daļai respondentu nebija viedokļa šajā jautājumā (22%).

2015.gada 14.augusts - 27.augusts, N=1004 Latvijas iedzīvotāji

Iedzīvotāju uzskati par iespējām uzsākt savu uzņēmējdarbību

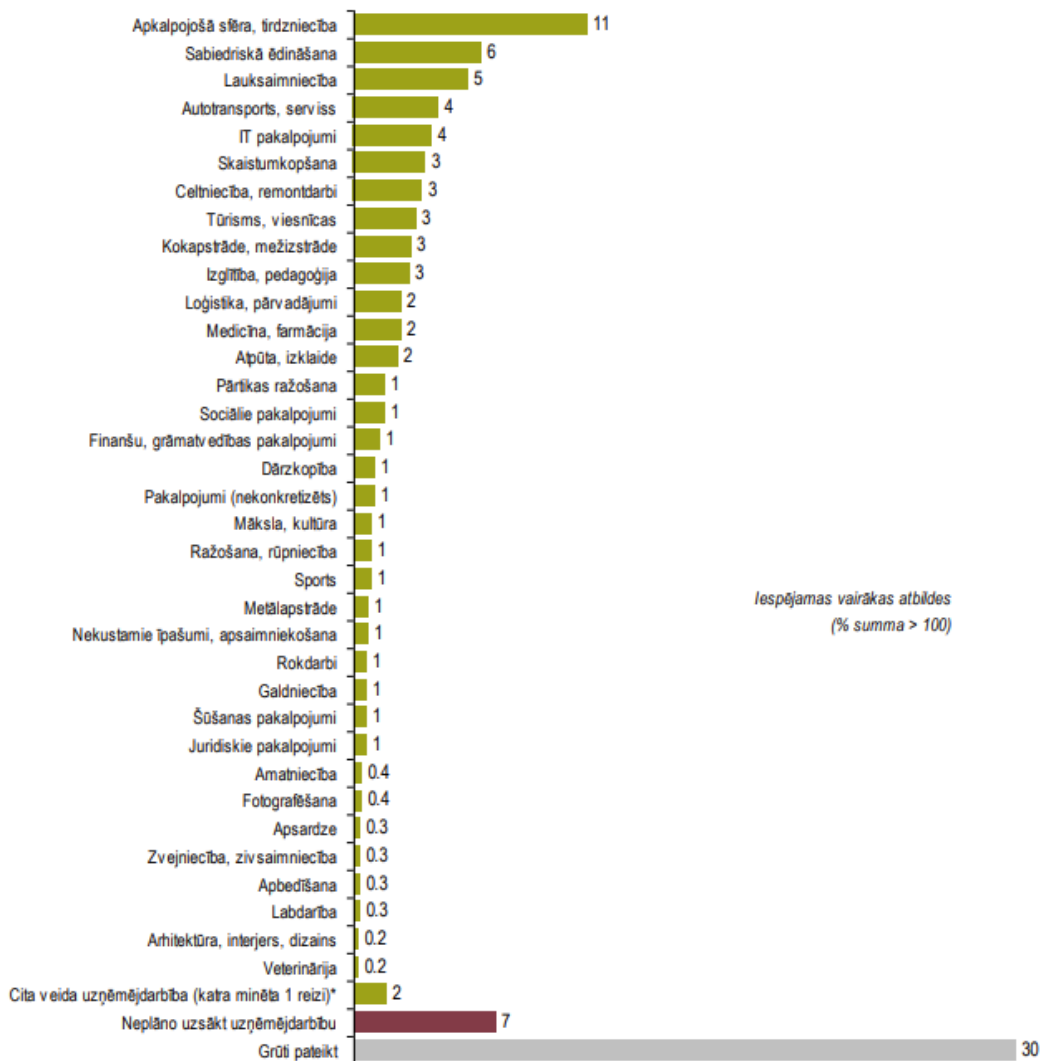
Vai esat kādreiz domājis/-usi uzsākt savu uzņēmējdarbību?

Saskaņā ar aptaujas datiem 14% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju darbības vecumā ir domājuši un ir nodibinājuši savu uzņēmumu vai šobrīd pie tā strādā. To, ka ir apsvēruši iespēju uzsākt savu uzņēmējdarbību, bet nav to izdarījuši, atzina 38%, bet 44% respondentu vispār nav domājuši par savu uzņēmējdarbību.

2015.gada 14.augusts - 27.augusts, N=797 Latvijas iedzīvotāji vecumā no 18 līdz 62 gadiem (ieskaitot)

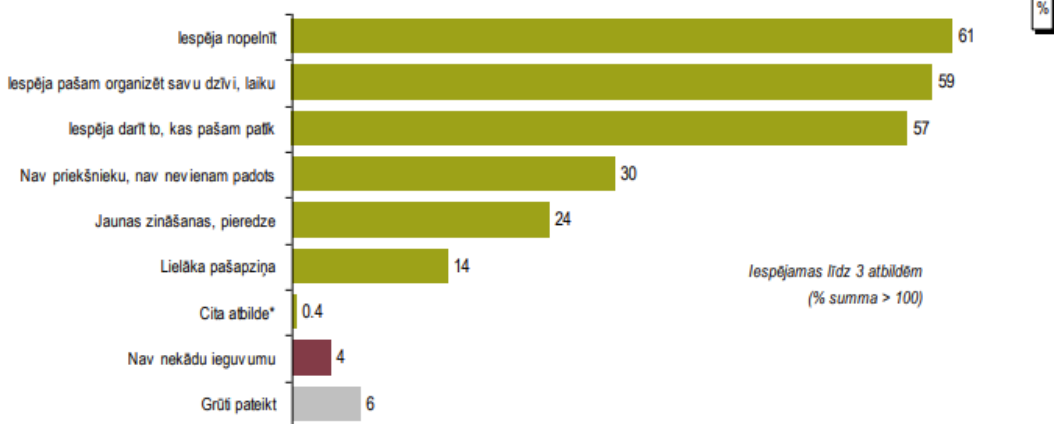
Kurā jomā Jūs, visticamāk, varētu dibināt jaunu uzņēmumu, ja nolemtu to darīt?

2015.gada 14.augusts - 27.augusts, N=797 Latvijas iedzīvotāji vecumā no 18 līdz 62 gadiem (ieskaitot)

Uzskati par ieguvumiem un zaudējumiem, veicot uzņēmējdarbību

Kā Jūs domājat, kas ir 3 būtiskākie pozitīvie ieguvumi no savas uzņēmējdarbības?

2015.gada 14.augusts - 27.augusts, N=1004 Latvijas iedzīvotāji

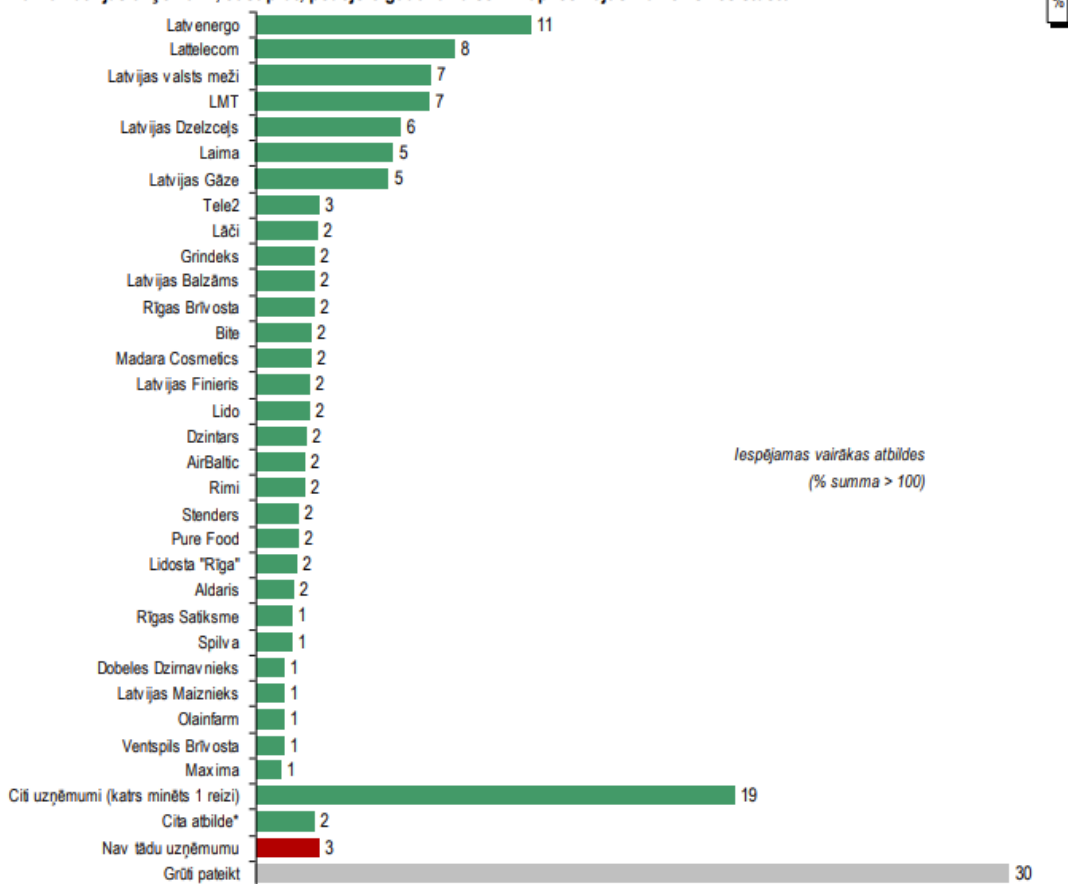
Kas, Jūsaprāt, ir 3 būtiskākie zaudējumi, veicot savu uzņēmējdarbību?

2015.gada 14.augusts - 27.augusts, N=1004 Latvijas iedzīvotāji

Uzskati par uzņēmumiem – veiksmes stāstiem

Kuri 3 Latvijas uzņēmumi, Jūsaprāt, pēdējo 5 gadu laikā sevi ir apliecinājuši kā veiksmes stāstu?

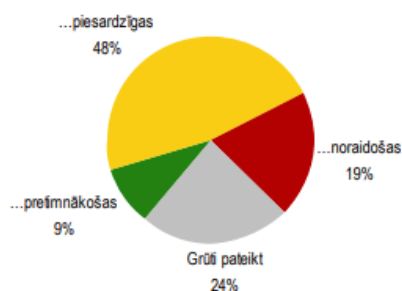
2015.gada 14.augusts - 27.augusts, N=1004 Latvijas iedzīvotāji

Grafikā attēloti dati par uzņēmumiem, kuru nosauca 1% un vairāk respondentu. Pilnu uzņēmumu sarakstu skatīt pielikumā.

Uzskati par banku attieksmi pret jaunajiem uzņēmējiem

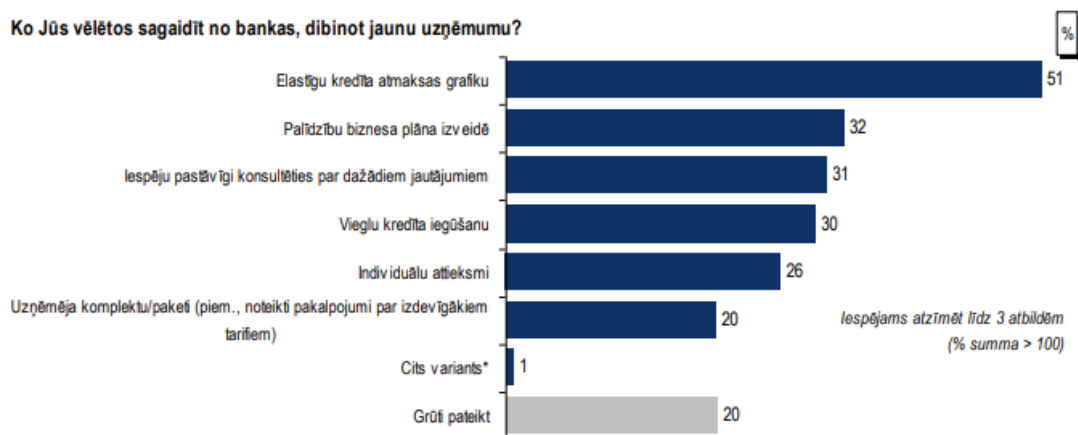
Kāda, Jūsaprāt, ir banku attieksme pret cilvēkiem, kuri vēlas dibināt uzņēmumu? Vai, Jūsaprāt, runājot par kredītu izsniegšanu uzņēmumu izveidei un attīstībai, bankas Latvijā visbiežāk ir ...

2015.gada 14.augusts - 27.augusts, N=1004 Latvijas iedzīvotāji

Aptaujas dati liecina, ka tikai 9% respondentu uzskata, ka banku attieksme pret jaunajiem uzņēmējiem ir pretimnākoša. Aptuveni puse (48%) atbildēja, ka bankas pret cilvēkiem, kuri vēlas dibināt uzņēmumu, ir piesardzīgas, bet 19% pauda viedokli, ka bankas ir noraidošas. Jāpiebilst, ka aptuveni 1/4 (24%) respondentu nebija konkrēta viedokļa šajā jautājumā.

Ko Jūs vēlētos sagaidīt no bankas, dibinot jaunu uzņēmumu?

2015.gada 14.augusts - 27.augusts, N=1004 Latvijas iedzīvotāji

Dati no Baltic International Bank Latvijas barometrs par uzņēmējdarbību Nr.114, 2018.gada aprīlis

Uzskati par aspektiem, kas liecina par uzņēmuma veiksmīgumu

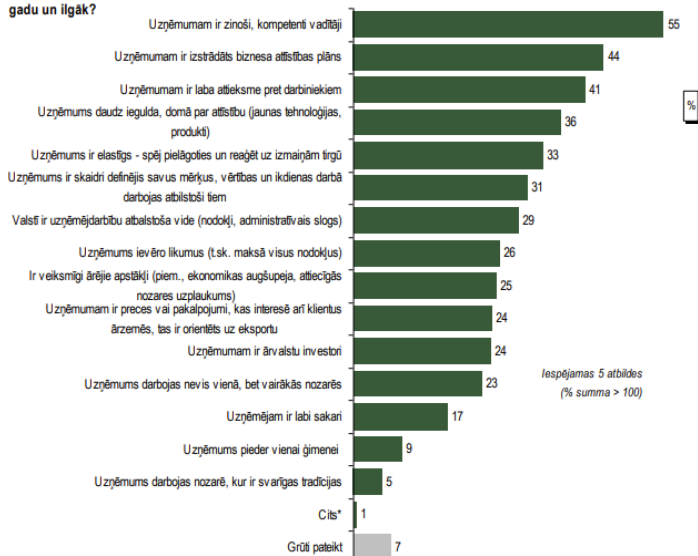
Kādi 3 aspekti, Jūsaprāt, visvairāk liecina, ka uzņēmums ir veiksmīgs?

2018.gada 10.marts - 20.marts, N=1016 Latvijas iedzīvotāji

Uzskati par faktoriem, kas veicina uzņēmuma ilgtspēju

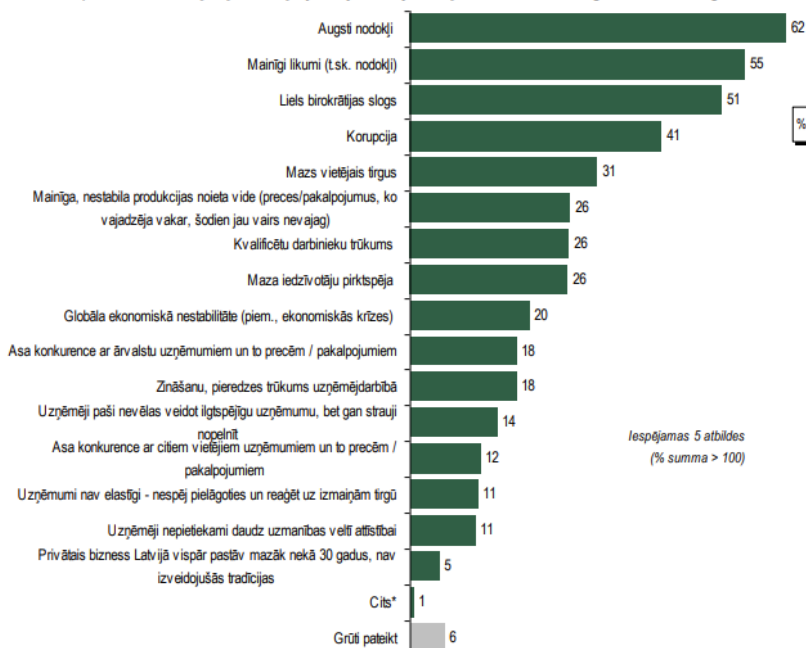
Kas, Jūsaprāt, ir 5 galvenie faktori, kas veicina to, lai uzņēmums Latvijā izturētu laika pārbaudi un pastāvētu desmitiem gadu un ilgāk?

2018.gada 10.marts - 20.marts, N=1016 Latvijas iedzīvotāji

Uzskati par šķēršļiem, kas kavē uzņēmuma ilgtspēju

Kādi, Jūsaprāt, ir 5 lielākie šķēršļi, kas neļauj Latvijā esošajiem uzņēmumiem darboties gadu desmitiem ilgi?

2018.gada 10.marts - 20.marts, N=1016 Latvijas iedzīvotāji

Vidējā uzņēmēja profils

- Vidējais uzņēmēja vecums ir 47 gadi.
- Mazkapitāla SIA visbiežāk reģistrē jauni cilvēki – vecumā no 21 līdz 30 gadiem.
- 90% uzņēmēju plāno palielināt darbinieku atalgojumu par 5%.
- Ikvienā aptaujā viņš/viņa ir negatīvs un izmanto iespēju izstāstīt, kas viņu neapmierina.

Z.Driķe, 2019

Projekts: mans bizness.

-Katrs skolēns atbild uz jautājumiem:

→ Ko man patīk darīt vislabāk? Kādas tēmas mani sevišķi interesē, kādām Facebook lapām/personībām es sekoju, kādus rakstus es lasu vai kādus videoklipus skatos? Kurā jomā esmu labs? Ko es gribu darīt pēc 5 vai 10 gadiem?

Atbildēm jābūt patiesām un atklātām. Ja kādam patīk sekot slavenību dzīvei Instagram vai mācīt savam sunim trikus - tās ir lieliskas atbildes.

→ Kas varētu tikt uzlabots manā interešu jomā, kā man pietrūkst?

Varbūt būtu ērti saņemt paziņojumu katru reizi, kad Bejonce augšupielādē jaunu fotoattēlu? Vai arī, varētu būt jautrāk, apmācot suni un izbaudīt nesen iemācītos trikus kopā ar citiem suņu īpašniekiem?

→ Ko un kā citi dara man interesējošajā jomā? Kādus trūkumus es saskatu?

Varbūt tas ir pārāk dārgi, varbūt tas ir neizdevīgi, varbūt rajonā, pilsētā vai valstī šāda pakalpojuma nav, varbūt ir grūti atrast informāciju vai tā ir nepilnīga?

→ Kā es varu sevi realizēt šajā jomā?

Varbūt es varu izmantot savus talantus, mācīties, pilnveidoties noteiktā jomā, būt noderīgs citiem un tā tālāk.

Visu nedēļu līdz nākamajai stundai, skolēns aizpilda, paplašina savu ideju sarakstu, to priekšrocības un trūkumus, kā arī interesējas par konkurentiem.

Pašnovērtējums.

Pēc šīs stundas skolēniem vajadzētu:

→ Spēt uzskaitīt veidus, kā nopelnīt un kļūt bagātam, zināt būtiskākos labklājības avotus, kas viņus visus vieno.

Labklājību var sasniegt tikai ar darbu. Jūs varat būt darbinieks, pats sākt biznesu, ieguldīt, mantot īpašumu.

→ Zināt galvenos ārējos faktorus, kas ir svarīgi uzņēmējdarbības videi, spēt izskaidrot, kāpēc tie ir svarīgi.

Privātīpašuma aizsardzība - lai sāktu veidot bagātību, jums jābūt pārliecinātiem, ka nopelnītā nauda un ražošanas līdzekļi piederēs jums.

Brīvība sākt un vadīt biznesu - jo vieglāk ir sākt un vadīt biznesu, jo mazāk valstī ir regulējumu, jo īsāki ir birokrātiskie procesi, jo lielāka varbūtība, ka tajā attīstīsies un darbosies veiksmīgi uzņēmumi.

Nodokļu vide - mazi un stabili, relatīvi nemainīgi nodokļi - ir liela priekšrocība.

Svarīga ir arī sabiedrības attieksme pret biznesu neatkarīgi no tā, vai valstī valda biznesa kultūra, pozitīva attieksme pret uzņēmēju kā radītāju, vai negatīva attieksme, norādot ka uzņēmēji gūst peļņu tikai uz citu rēķina, paši neko labu nedarot.

Bieži tiek uzskatīts, ka ir svarīgi, lai valstī būtu dabas resursi, taču tas negarantē, ka cilvēki šajā valstī dzīvos labi. Ir valstis, kurās ir daudz dabas resursu, taču, ja tiek ierobežota rīcības brīvība, tiek kavēta uzņēmējdarbības iniciatīva - šie resursi būs bezjēdzīgi un cilvēkiem tāpat nebūs darba.

→ Prast formulēt trīs svarīgākos padomus draugam, kurš vēlas kļūt par uzņēmēju.

Piedāvāriet sabiedrībai labāko problēmas risinājumu - apmieriniet tirgus pieprasījumu labāk nekā konkurenti.

Pret saviem partneriem un klientiem izturieties tā, kā jūs vēlētos, lai izturētos pret jums.

Nepaļaujieties uz panākumiem, bet turpiniet strādāt.

Skolēnu ziņā ir izlemt, vai viņi var atbildēt uz šiem jautājumiem. Ja nē, jāuzrunā skolotājs, lai saņemtu palīdzību tēmas izpratnē.